

İyimserlik ve Kötümserlik Ölçeği Yetişkin Formunun Geliştirilmesi (İKÖ - Y): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Development of the Adult Form of Optimism and Pessimism Scale (OPS - A): Study of Validity and Reliability

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN¹, Dr. Öğr. Üyesi Çağla KARADEMİR²

Öz

Araştırmada, yetişkinlerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerini belirleyebilmek için iyimserlik kötümserlik ölçeği yetişkin formunun geliştirilmesi amaçlanmıştır. Alanyazına dayanılarak hazırlanan ve daha önce Ergen İyimserlik ve Kötümserlik Ölçeği'nin geliştirilmesinde yararlanılan 30 maddelik madde havuzu, araştırmacılar ve alan uzmanlarının onayı doğrultusunda ölçeğin geliştirilmesi çalışmalarında taslak form olarak kullanılmıştır. AFA çalışmaları için 391, DFA çalışmaları için 460, ölçüt-bağıntılı geçerlik çalışmaları için 255 ve test tekrar test çalışmaları için 101 kişi olmak üzere toplam 1207 yetişkin çalışmaya katılmıştır. AFA sonucunda 10'ar maddeden oluşan toplam 20 maddelik iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Birinci faktörün (iyimserlik) toplam varyansın %30.41'ini, ikinci faktörün (kötümserlik) toplam varyansın %27.12'sini açıkladığı görülmüştür. DFA sonucunda elde edilen model uyum indekslerinin ve diğer sonuçların temel ölçütleri iyi düzeyde karşıladığı görülmüştür. Yapının kuramsal ve istatistiksel açıdan doğrulanmıştır. Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı iyimserlik boyutunda .92 iken kötümserlik boyutunda ise .90 olduğu yani ölçek boyutlarının iç tutarlılığa sahip olduğu tespit edilmiştir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise iyimserlik boyutu için .84 ve kötümserlik boyutu için ise .86 olarak hesaplanmıştır. Analizler sonucu elde edilen bulgular, İyimserlik ve Kötümserlik Ölçeği Yetişkin Formu'nun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İyimserlik, kötümserlik, ölçek, yetişkin

Makale Türü: Araştırma

Abstract

In the study, it was aimed to develop the Optimism Pessimism Scale Adult Form in order to determine the optimism and pessimism levels of adults. The 30-item item pool, which was prepared based on the literature and previously used in the development of the Adolescent Optimism and Pessimism Scale, was used as a draft form in the development of the scale with the approval of the field experts. A total of 1207 adults participated in the study, 391 for exploratory factor analysis (EFA) studies, 460 for confirmatory factor analysis (CFA) studies, 255 for criterion-related validity studies, and 101 for test-retest studies. As a result of the EFA, a two-factor structure (optimism and pessimism) with a total of 20 items consisting of 10 items was obtained. It was seen that the model fit indices and other results obtained as a result of CFA met the basic criteria at a good level. While the Cronbach Alpha reliability coefficient was .92 in the optimism dimension, it was .90 in the pessimism dimension, that is, the scale dimensions were found to have internal consistency. Test-retest reliability coefficients were calculated as .84 for optimism and .86 for pessimism. These results show that the Optimism Pessimism Scale Adult Form is a valid and reliable measurement tool.

Keywords: Optimism, pessimism, scale, adult

Paper Type: Research

Giriş

¹Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, hcaliskan@sakarya.edu.tr

²Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, caglakarademir@beun.edu.tr

Atf için (to cite): Çalışkan, H. ve Karademir, Ç. (2023). İyimserlik ve kötümserlik ölçeği yetişkin formunun geliştirilmesi (İKÖ-Y): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(4), 1260-1276.

Gelecekte olabilecek olaylarla ve/veya durumlarla ilgili düşüncelerimiz beklentilerimizi şekillendirmektedir. İnsanların gelecek beklentileriyle ve dünyaya yaklaşım tarzlarıyla ilgili olan iki önemli kavram iyimserlik ve kötümserliktir. İyimserlik ve kötümserlik, insanların yaşayabilecekleri olaylar ve/veya durumlar karşısındaki olumlu ya da olumsuz beklentilerini içermektedir. Pek çok araştırma sonucu iyimserliğin ve kötümserliğin insanların fiziksel ve psikolojik iyilik hali ile yakından ilgili olduğunu göstermektedir. Alanyazında genellikle umut, güven, şüphe, geleceğe yönelik beklenti, yüklenme biçimi kavramları ile birlikte ele alınan iyimserliğin ve kötümserliğin farklı tanımlamaları ile karşılaşılmaktadır. Aşağıda iyimserlik ve kötümserlik ile ilgili tanımlar ve yaklaşımlar açıklandıktan sonra konuyla ilgili araştırmalar sunulmuş ve iyimserliğin ve kötümserliğin ölçülmesi ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1. İyimserlik ve Kötümserlik

İyimserlik eğilimi, önemli yaşam alanlarında olumlu sonuçların elde edileceğine dair genelleştirilmiş sonuç beklentileri olarak ifade edilmektedir (Scheier ve Carver, 1985, s. 219). Yüklenme biçimi modeli, insanların olayların nedenlerini alışkanlıkla nasıl açıkladığını ele almaktadır ve iyimserliği ve kötümserliği bu bağlamda açıklamaktadır (Peterson, Buchanan ve Seligman, 1995, s. 19). Bireylerin, olumlu sonuçlar deneyimleme olasılığını abartma ve olumsuz sonuçlar deneyimleme olasılığını küçümseme eğilimi olarak tanımlanan gerçekçi olmayan iyimserlik (Ruthig vd., 2017, s.1), bireylerin zorlu görevlerle karşı karşıya kaldıklarında, kaygıyı dizginlemek amacıyla sonuçlar için gerçekçi olmayan düşük beklentiler belirledikleri ve bilişsel bir strateji olarak ele alınan savunmacı kötümserlik (Norem, 2001, s. 77) ve bireylerin kendileri için olumsuz sonuçlarla karşılaşma olasılığını abartması ve akranlarının kendilerinden daha olumlu sonuçlarla karşılaşacağını bekleme eğilimi olarak tanımlanan gerçekçi olmayan kötümserlik (Kahle Monahan vd., 2020, s. 318) iyimserlik ve kötümserlikle ilgili olarak karşımıza çıkan diğer kavramsallaştırmalardır.

Çağdaş yaklaşımlar iyimserliği genellikle bilişsel bir özellik, amaç, beklenti veya nedensel bir yüklenme olarak ele almaktadır ve bireysel bir farklılık olarak iyimserliği açıklamaya çalışan iki güncel yaklaşım iyimserlik eğilimi modeli ve yüklenme biçimi modelidir (Peterson, 2000, ss. 44-45). Sözü edilen iyimserlik türleri aşağıda sırasıyla açıklanmaktadır.

İyimserlik eğilimi modelinde araştırmacılar, iyimserliğin ve kötümserliğin altında yatan dinamikleri ve bunların insan deneyimini nasıl etkilediğini açıklamak için beklenti-değer motivasyon yaklaşımından ve öz-düzenleme modelinden yararlanmışlardır (Scheier, Carver Bridges, 1994, s. 1063; Carver ve Scheier, 2001, s. 32). İnsanların eylemleri, bu eylemlerin olası sonuçları hakkındaki beklentilerinden büyük ölçüde etkilenmektedir (Scheier ve Carver, 1992). İyimserlik ve kötümserlik, motivasyonla ilgili olan bilişsel bir yapıdır (gelecekteki sonuçlarla ilgili beklentiler): iyimser insanlar çaba harcarken, kötümser insanlar çabadan vazgeçmektedirler (Carver ve Scheier, 2014, s. 293). Araştırmacılar, iyimserlik eğilimini, önemli yaşam alanlarında olumlu sonuçların ortaya çıkacağına dair nispeten istikrarlı, genelleştirilmiş sonuç beklentileri olarak tanımlamaktadırlar (Scheier ve Carver, 1985, s. 220). İyimserler, başlarına iyi şeylerin gelmesini bekleyen insanlardır; kötümserler ise başlarına kötü şeylerin gelmesini bekleyen insanlardır (Carver, Scheier ve Segerstrom, 2010, s. 879). Belirli bir duruma özgü olmaktan ziyade insanların farklı bağlamlara taşıdıkları çok genel beklentilerle ilgili olan (Örneğin; "genellikle başıma iyi şeyler gelir") iyimserlik ve kötümserlik, zaman ve bağlam içerisinde nispeten istikrarlıdır ve kişiliğin önemli bir özelliğini oluşturmaktadır (Scheier vd., 1994, s. 1073).

Yüklenme biçimi, insanların olayların nedenlerini alışkanlıkla nasıl açıkladığını yansıtan bilişsel bir kişilik değişkenidir (Peterson vd., 1995, s. 19). Yüklenme biçimi, bireylerin kontrol edilemeyen olaylara verdiği tepkilerdeki çeşitliliği açıklamanın bir yolu olarak (Peterson vd., 1995, s. 19), öğrenilmiş çaresizlik modelinin revize edilmesinden (Gillham vd., 2001, s. 55) ve insanların amaçlarının ve güdülerinin, dünyanın nedensel yapısı hakkındaki inançları tarafından, bir başka deyişle yüklenme biçimleri tarafından şekillendirildiğini ileri süren kişisel kontrolle

ilgili kuramsal görüşlerden ortaya çıkmıştır (Peterson vd., 1995, s. 6). Bireyler hayatlarında olaylar, özellikle de olumsuz olaylar meydana geldiğinde, bir açıklama aramaktadır (Gillham vd., 2001, s. 54). Yükleme biçiminin genel tanımı, kişinin farklı olaylar için benzer türden açıklamalar önerme eğilimidir ve yükleme biçimi, insanların kendileriyle ilgili kötü veya iyi olayların nedenlerini üç boyutta açıklama eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir: içsele (“benim”) karşı dışsal (“başka birinin”), değişmez (“sonsuz kadar sürecek”) karşı değişebilir (“kısa ömürlü”), genele (“başıma gelen her şeyi etkileyecek”) karşı özel (“yalnızca bunu etkileyecek”) boyutlarıdır (Peterson vd., 1995, s. 2). Kontrol edilemeyen olaylarla ilgili tekrarlanan deneyimlerin bir kişinin kötümser bir yükleme biçimi geliştirmesine yol açacağı, kontrol edilebilir olaylara maruz kalmanın ise iyimser bir yükleme biçimi besleyeceğini öne sürülmektedir (Eisner, 1995, ss. 50-51).

1.1. Yetişkinlerde İyimserlik ve Kötümserlikle İlgili Araştırmalar

Yetişkinlik, fiziksel büyümenin sonlandığı ve olgunluğa ulaşıldığı, yaşlanma süreciyle ilişkili belirli biyolojik, bilişsel, sosyal, kişilikle ilgili ve diğer değişikliklerin meydana geldiği gelişim dönemidir ve yetişkinlik dönemi farklı bakış açılarıyla çeşitli alt gruplara ayrılrsa da ergenlikten sonraki yaşam sürecini kapsamaktadır (VandenBos, 2013, s. 16). Araştırmalar, yetişkin iyimserliğinde, çocukluk yaşantıları ve aile ilişkilerinin etkili olduğunu göstermektedir. İyimserliğin gelişimine baktığımızda araştırmacılar genetik ve çevresel etkenlerin önemli olduğunu ileri sürmektedir (Segerstrom, Carver ve Scheier, 2017, s. 198).

Alanyazın incelendiğinde iyimserlik ve kötümserlikle ilgili olarak yapılmış pek çok araştırmaya rastlanmaktadır. Araştırmalar, iyimserliğin, fiziksel ve psikolojik iyilik hali için faydalı olduğunu göstermektedir (Scheier vd., 1994, s. 1063). İyimserlik eğilimi üzerine daha önce yayınlanmış çalışmalardan elde edilen verilerin incelendiği meta-analiz çalışmasında iyimserliğin ve kötümserliğin, fiziksel sağlık sonuçlarıyla anlamlı ilişkiler içerisinde bulunduğu kötümserliğin yokluğunun, iyimserliğin varlığından daha olumlu sağlık sonuçlarıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Scheier vd., 2021). İyimserliğin daha düşük kardiyovasküler hastalık riskiyle ilişkili olduğu, kötümserliğin ise daha yüksek kardiyovasküler hastalık riskiyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Rozanski vd., 2019). İyimserlik ve kötümserlik ile tüm nedenlere bağlı ölüm arasındaki ilişkilere ilişkin araştırmaların incelendiği meta-analiz çalışması sonucunda iyimserliğin daha düşük ölüm riski ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Craig vd., 2021).

İyimserlik, kötümserlik ve stresli olaylarla başa çıkma konusunda yapılan araştırmalarda iyimserliğin, stresli koşulları değiştirmeye yönelik aktif girişimlerle ve bu koşullara uyum sağlamayla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Segerstrom, vd., 2017, s. 207). İyimserliğin doğum sonrası depresif belirtilere karşı direnç kazandırdığı (Carver ve Gaines, 1987, s. 456), iyimserliği yüksek bireylerin depresyona girme olasılığının daha düşük olduğu ve daha iyi bağışıklık işlevine sahip olma eğiliminde oldukları ileri sürülmüştür (Carver vd., 2010, s. 884). İyimserliğin, mutlulukla, yaşam doyumuyla ve benlik saygısıyla (Dar ve Wani, 2017; Hırlak vd., 2017; Nedim Bal ve Gülcan, 2014; Sapmaz ve Doğan, 2012; Güler ve Emeç, 2006) pozitif yönde anlamlı ilişkileri olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada iyimserlik, bilişsel esneklik, üniversite hayatına uyum ve mutlulukla pozitif olarak ilişkili bulunmuştur (Demirtaş, 2020). İyimserliği artırmaya yönelik müdahaleleri araştıran bir meta-analiz çalışması psikolojik müdahalelerin iyimserliği artırabileceği sonucuna ulaşmıştır (Malouff ve Schutte, 2017).

Araştırma sonuçları iyimserliğin fiziksel sağlık ve sağlık davranışlarıyla pozitif yönde kötümserliğin ise negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde psikolojik iyilik haliyle ilişkili kavramlarla yapılan araştırma sonuçları da iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumuyla pozitif anlamlı ilişkilerini ortaya koyarken kötümserlik için de tam tersi sonuçların elde edildiği görülmektedir. Araştırmalar ayrıca iyimser bireylerin kötümser bireylere göre zorluklar karşısında daha işlevsel başa çıkma tepkileri gösterdiğini ortaya koymaktadır.

2. İyimserliğin ve Kötümserliğin Ölçülmesi

İyimserlik ve kötümserliği nesnel bir şekilde ölçmek için genellikle likert tipi öz bildirim anketleri kullanılmaktadır, bu ölçekler gerçek ya da varsayımsal olaylar hakkında çeşitli ifadeler içermekte ve bireyler bu ifadelerin kendi tutumlarını ne kadar yansıttığını (örneğin 1’den 5’e kadar) değerlendirmekte ve ölçekten elde edilen toplam puan bireyin iyimserlik/kötümserlik ölçüsünü ortaya koymaktadır (Hecht, 2013, s. 174).

Alanyazında iyimserlik eğilimiyle ilgili olarak yapılan çalışmalarda bireylerin genelleştirilmiş olumlu ve olumsuz sonuç beklentilerini belirleyebilmede yaygın olarak kullanılan ölçeklerin Yaşam Yönelimi Testi (LOT; Scheier & Carver, 1985) ve Yaşam Yönelimi Testi-Revize’nin (LOT-R; Scheier, vd., 1994) olduğu görülmektedir (Herzberg, Glaesmer ve Hoyer, 2006, s. 433). LOT’ta bulunan ve başa çıkma eğilimini ölçmeye yönelik olduğu düşünülen 2 madde çıkarılmış, beklenti ifadesi içeren yeni bir madde eklenmiş ve ölçek revize edilerek Yaşam Yönelimi Testi – Revize (LOT-R) geliştirilmiştir (Scheier vd., 1994, s. 1075). LOT ve LOT-R’nin faktör yapısıyla ilgili olarak yapılan analizlerde LOT için iki faktörlü yapının ortaya çıktığı (Scheier ve Carver, 1985, s. 226), LOT-R’yi oluşturan altı madde üzerindeki doğrulayıcı faktör analizlerinden elde edilen sonuçların hem tek faktörlü hem de iki faktörlü modelin, gözlemlenen verilere kabul edilebilir bir uyum sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Scheier vd., 1994, s. 1076). Ancak, araştırmacılar, hem orijinal LOT hem de LOT-R’nin basit olması için, iyimserliği ve kötümserliği aynı boyutun zıt kutupları olarak görmeyi seçmişlerdir ve iki faktörlü yapıyı daha anlamlı madde içeriğinden ziyade madde ifadelerindeki farklılıklara bağlamışlardır (Scheier ve Carver, 1985, s. 227; Scheier vd., 1994, s. 1076). Test, yüksek puanların daha iyimser bir yönelimi ve düşük puanların daha kötümser bir yönelimi gösterdiği tek bir özet puan sağlamaktadır. Bu tek puan, kişinin aynı anda hem iyimser hem de kötümser olamayacağını varsaymaktadır; iyimser bir bakış açısı kötümser bir bakış açısını zorunlu olarak engellemektedir ve bunun tersi de geçerlidir (Chang, D’Zurilla ve Maydeu-Olivares, 1994, s. 144). Ancak daha sonra yapılan pek çok araştırma bulgusu hem LOT hem de LOT-R için iyimserlikte ve kötümserlikte iki faktörlü yapıyı desteklemektedir (Chang, 1994, s. 158; Herzberg vd., 2006, s. 437; Hinz vd., 2021, s. 9). LOT’un Türkçe’ye uyarlaması Aydın ve Tezer (1991) tarafından yapılmıştır. Aydın ve Tezer (1991) tarafından Türkçeye uyarlanan Yaşam Yönelim Testi (YYT) Türküm (2001) tarafından revizyondan geçirilerek Yaşam Yönelim Testi Revize (YYT-R) oluşturulmuş ve bir çalışmada kullanılmıştır. Kahleoğulları (2017, ss. 46-47), tez çalışmasında Yaşam Yönelimi Testi Revize’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını gerçekleştirmiş ve analiz sırasında Cronbach Alfa katsayısı düşük bulunmuş, güvenilirlik sağlanmadığı için çalışmalarda kullanılmasının uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bireylerin başlarına gelen iyi ya da kötü olaylar için yaptıkları açıklama eğilimlerini (yükleme biçimlerini) (Peterson vd., 1995) belirleyebilmek için Yükleme Biçimleri Modeline dayalı olarak Yükleme Biçimleri Ölçeği (Attributional Style Questionnaire - ASQ) geliştirilmiştir (Peterson vd., 1982; Peterson ve Seligman, 1984). Ölçekte katılımcılara kendi yaşamlarındaki olayları içeren varsayımsal, iyi ve kötü olaylar sunulmaktadır (Peterson vd., 1982, s. 290). Yükleme biçimi ölçeğinin Türkçe’ye uyarlaması Papatya (1987) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Olası bir başarısızlık durumu yaşanması ihtimaline karşı düşük beklentiler oluşturarak benlik değerini korumaya yönelik bir strateji olarak kullanılan savunmacı kötümserliği ölçmek için Norem (2001, s. 81), likert tipi ile derecelendirilen bir ölçek geliştirmiştir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması Çelik-Örücü (2013) tarafından yapılmıştır. Savunmacı Kötümserlik Ölçeğinin kısa formu Norem ve arkadaşları (2015) tarafından oluşturulmuştur. Savunmacı Kötümserlik Ölçeği-Kısa5 (SK-5) Türkçe Formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması Tekin ve Yüksel (2020) tarafından yapılmıştır.

İyimserlik önyargısını belirlemenin en yaygın yöntemi ise katılımcıların kendileriyle benzer yaş ve cinsiyetteki bir akran veya akran grubuna kıyasla bir olayı deneyimleme olasılıklarını tahmin etmelerini içermektedir (Helweg-Larsen ve Shepperd, 2001, s. 74).

Ergenlerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerini belirleyebilmek için Çalışkan ve Uzunkol (2018) tarafından likert tipinde Ergenlerde İyimserlik ve Kötümserlik Ölçeği geliştirilmiştir. Ergenlerde İyimserlik-Kötümserlik Ölçeği 16 maddeden ve her birinde 8'er madde bulunan iyimserlik ve kötümserlik alt ölçeklerinden oluşan 5'li likert tipinde bir ölçektir.

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma kapsamında Scheier ve arkadaşları (1994), Scheier ve Carver, (1985), Carver ve Scheier (2014)'ün iyimserlik ve kötümserlikle ilgili görüşleri temel alınmıştır. İyimserlik ve kötümserlik, bireylerin geleceğe yönelik beklentileriyle ilişkili olan ve bilişsel değerlendirmeler yoluyla etkin hale gelen, motivasyon süreçlerini etkileyen, duruma özgü olmaktan çok hayatın geneline etki eden nispeten istikrarlı bir kişilik eğilimi olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde iyimserlik ve kötümserliği belirlemeye yönelik çoğu çalışmanın LOT ya da LOT-R ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi LOT ve LOT-R'nin faktör yapısıyla ilgili tartışmaların halen devam ettiği görülmektedir. İyimserlik/kötümserlik gibi karmaşık bir yapıyı yalnızca tek bir araçla ölçmek literatürün sınırlılığı olarak da değerlendirilebilir; günümüzde, özellikle batılı olmayan kültürlerde kültüre özgü belirli ölçeklerin geliştirilmesi ve kullanılması, LOT veya LOT-R gibi ölçeklerle eşzamanlı geçerliliğinin kontrol edilmesi gerekmektedir (Türküm, 2011, s. 115). Bu çalışmanın, yetişkinlik dönemindeki bireylerin iyimserliğini ve kötümserliğini belirleyebilmek için geliştirilmiş kapsamlı bir ölçek geliştirme çalışması olması, iyimserliği/kötümserliği ölçmek için alanyazındaki sınırlılığın azaltılmasına katkı sağlayabilmesi ve farklı kültürlerde yapılabilecek çalışmalara kaynaklık sağlayabilmesi açılarından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışma yetişkinlerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerini belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla yapılmıştır.

4. Yöntem

Araştırma bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Aşağıda, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın etik kurul onay izni Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı'ndan alınmıştır (Karar tarihi: 08.07.2021, Sayı: E-61923333-050.99-43152, Karar No: 16).

4.1. Katılımcılar

İyimserlik-kötümserlik ölçeği-yetişkin formu'nun geliştirilmesi aşamasında yapılan istatistiki işlemler için birbirinden farklı dört çalışma grubu kullanılmış ve toplam 1207 yetişkin birey çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

Birinci çalışma grubu, Türkiye'nin farklı birçok bölgesinden Google form aracılığıyla çalışmaya katılan 391 kişide oluşmuştur. Bu kişilerden elde edilen veriler açımlayıcı faktör analizi (AFA) için kullanılmıştır. Bu çalışma grubundaki kadın (%52.9) ve (%47.1) erkek yetişkin bireylerin %17.6'sı 24 yaş ve altı, %19.4'ü 25-34 yaş, %31.7'si 35-44 yaş ve %31.2'si ise 45 ve üzeri yaş aralıklarındadır. Ayrıca 22 farklı meslek grubuna dâhil olan bu bireylerin %56.5'i lisans, %26.0'sı lisansüstü, %12.8'i lise, %3.1'i ortaokul ve %1.5'i ilkokul mezunu olup %57.3'ü evli, %34.8'i bekâr, %7.9'u ise boşanmış/dul yetişkin bireylerdir. Bu bireylerin %57'si çocuk sahibi iken %43'ü ise çocuk sahibi değildir.

İkinci çalışma grubu, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) için kullanılmış ve bu grubun verileri de yine Google form aracılığıyla toplanmış, 460 yetişkin bireydir. Bu çalışma grubundaki %50'ser kadın ve erkek bireylerden oluşan yetişkinlerin %22.6'sı 24 yaş ve altı, %23.9'u 25-34 yaş, %26.7'si 35-44 yaş ve %26.7'si ise 45 ve üzeri yaş aralıklarındadır. 20 farklı meslek grubuna dâhil olan bu yetişkin bireylerin %60.7'si lisans, %25.9'u lisansüstü,

%12.6'sı lise ve %0.9'u ortaokul mezunu olup %52.8'i evli, %41.1'i bekâr, %5.1'i ise boşanmış/dul bireylerdir. Bu bireylerin %53'ü çocuk sahibi iken %47.0'si ise çocuk sahibi değildir.

Üçüncü çalışma grubu, ölçeğin ölçüt-bağıntılı geçerlik çalışmalarının gerçekleştirilebilmesinde kullanılmıştır. Bunlar iki farklı devlet üniversitesinde öğrenim gören yaşları 18 ile 43 arasında değişen (yaş ortalaması=21.81), lisans ve lisansüstü eğitime devam eden (%9.4'ü birinci sınıf, %41.6'sı ikinci sınıf, %23.5'i üçüncü sınıf, %18.0'i dördüncü sınıf ve %7.5'i ise lisansüstü öğrencisi) ve %61.6'sı kadın, %38.4'ü erkek olan toplam 255 üniversite öğrencisidir.

Dördüncü çalışma grubu, ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini belirlemede kullanılmıştır. Bunlar bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde lisans eğitime devam eden (%10.9'u birinci sınıf, %46.5'i ikinci sınıf, %25.7'si üçüncü sınıf, %16.8'i dördüncü sınıf öğrencisi), yaşları 18 ile 32 arasında değişen (yaş ortalaması=20.59), ve %70.3'ü kadın, %29.7'si erkek olan toplam 101 öğrencidir.

4.2. Veri Toplama Araçları

4.2.1. İyimserlik-Kötümserlik Ölçeği-Yetişkin Formu

Yetişkinlerin iyimserlik-kötümserlik düzeylerini belirlemek için hazırlanan "İyimserlik-Kötümserlik Ölçeği-Yetişkin Formu" geliştirme çalışmalarında izlenen adımlar aşağıdaki gibidir:

İyimserlik ve kötümserlikle ilgili literatür ayrıntılı olarak taranmış ve incelemeler sonucunda ulusal bazda yetişkin bireylerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerini saptamaya yönelik olarak uyarlama çalışmaları yapılan ölçeklerin kullanıldığı görülmüştür. Alanda saptanan bu eksikliği giderebilmek amacıyla Çalışkan ve Uzunkol (2018)'in ergenlerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerini belirlemeye yönelik olarak geliştirdikleri "Ergenlerde İyimserlik Kötümserlik Ölçeği'nin madde havuzu değerlendirilmiştir. Benzer madde havuzunun yetişkinlerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerini belirleyebilmek için geliştirilecek olan ölçek çalışmasında kullanılması kararında, havuzda bulunan maddelerin kapsamının ilgili literatür ile uyumlu olması, araştırmacıların ve iki alan uzmanının taslak madde havuzunun uygunluğu yönündeki görüşleri etken olmuştur. Bu karar sonucunda madde havuzunda yer alan 30 maddelik yapının iyimserlik ve kötümserlik düzeyinin ölçümünde yetişkinlere de uygun olup olmaması yetişkinlerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerinin belirlenmesinde hangi maddelerinin çalıştığı ve ortaya çıkan yapı test edilmiştir. Derecelendirme olarak ise "(1)Hiç Uygun Değil", "(2)Uygun Değil", "(3)Biraz Uygun", "(4)Uygun", "(5)Tamamen Uygun" şeklindeki aynı yapının kullanılmasına karar verilmiştir. Bu şekilde ölçme aracına taslak ölçme aracı yapısı oluşturulduktan sonra aracın başına amacını, madde sayısını ve cevaplandırma şeklini ifade eden bir yönerge eklenmiştir. Hazırlanan bu taslak ölçekle çalışma gruplarından toplanan verilerle çalışmanın amacı bağlamında yetişkinlerin iyimserlik-kötümserlik düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı elde etmek için gerekli işlemler yapılmıştır.

4.2.2. Beck Umutsuzluk Ölçeği

Bu ölçme aracı Beck ve arkadaşları (1974) tarafından geliştirilmiş, Durak ve Palabıyıkoglu (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış bir ölçme aracıdır. Ölçeğin, daha önce de Hisli (1989) ve Seber ve arkadaşları (1993) tarafından da Türkçe'ye uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Bu ölçek, "gelecekle ilgili duygular ve beklentiler", "motivasyon kaybı" ve "umut" olmak üzere üç faktör ve 20 maddeden oluşmuştur. Ölçek "Hayır" ve "Evet" seçeneklerinden oluşan ve 0-1 arasında puanlanan bir ölçme aracıdır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0-20 arasında değişebilmektedir. Bu puanların yüksek olması umutsuzluk düzeyinin yüksek olduğunu düşük olması ise umudu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç-tutarlık katsayısı .85 olarak ifade edilmiştir. Çalışmanın ölçüt-bağıntı geçerliğini tespit etmek için toplanan

verileri ile yapılan analizde ise ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .75 olarak hesaplanmıştır.

4.2.3. Yaşam Yönelimi Testi

Bu ölçme aracı, Scheier ve Carver (1987) tarafından geliştirilen, Aydın ve Tezer (1991)'in uyarlama çalışmasını yaptığı, 12 maddeden oluşan "0-Kesinlikle Katılmıyorum", "1-Katılmıyorum", "2-Kararsızım", "3-Katılıyorum" ve "4-Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde beşli Likert tarzında bir araçtır. Testte iyimserliği ifade eden olumlu maddeler, kötümserliği ifade eden olumsuz maddeler yer almakta olup bu olumsuz maddeler ters yönde puanlanmaktadır. Ayrıca bu ölçme aracında nötr maddeler olup bunlar hiçbir yönde puanlamaya dahil edilmemektedir. Testten alınabilecek en yüksek puan 32, en düşük puan ise 0'dır. Testten yüksek puan alanların yaşama bakış açıları olumlu yani iyimser, düşük puan alanların ise yaşama bakış açıları olumsuz yani kötümser olduğu anlamına gelmektedir. Bu çalışmanın ölçüt-bağıntı geçerliğini tespit etmek için toplanan veriler ile yapılan analizde ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır.

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

"İyimserlik-kötümserlik ölçeği-yetişkin formu"nun geçerliğinin ve güvenirliğinin sınanmasını amacıyla yetişkin bireylerden toplanan veriler üzerinden gerekli istatistikî işlemler yapılmıştır. Yapılacak olan istatistikî işlemlerden önce veri setlerinin normallik sınamaları yapılmış ve tüm çalışma gruplarının ilgilenecek özellikler açısından normal dağıldığı tespit edilmiştir. Taslak ölçeğin yapısını tespit etmek için öncelikle olarak 391 yetişkin bireyden veriler toplanmış ve bu verilerle AFA yapılmıştır. AFA işlemlerinde temel bileşenler analizi faktörleştirme tekniği ve döndürme yöntemlerinden varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Maddelerin en az 1 öz değere sahip olması, yük değerlerinin .50 üzerinde olması, bir tek faktörde yer alması ve binişikliğine ilişkin faktör yük değerlerinde .10 fark olması gibi birtakım asgari ölçütler dikkate alınarak elde edilen bulgular yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2006; Çokluk vd., 2010). AFA ile elde edilen yapı 460 kişilik farklı bir örneklem grubundan toplanan verilerle DFA ile test edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde χ^2/df , GFI, AGFI, CFI, IFI, RMR ve RMSEA gibi model uyum indeks değerlerine bakılmıştır (Hu ve Bentler, 1999; Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003; Şimşek, 2007). Elde edilen bulgular temel ölçütler doğrultusunda değerlendirilerek model uyumuna yönelik kararlar verilmiştir. Ayrıca ölçüt-bağıntılı geçerlik için 255 yetişkin bireyden veriler toplanmış ve bu toplanan verilerle "iyimserlik-kötümserlik ölçeği-yetişkin formu" ortalama puanları ile "Beck umutsuzluk ölçeği" ve "yaşam yönelimi testi" puanları arasındaki ilişki katsayıları korelasyon analizi ile hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenirliğiyle ilgili olarak ise AFA verileri ile Cronbach Alfa ve %27 alt ve üst grup karşılaştırılma analizleri yapılmıştır. Son olarak ölçeğin test-tekrar test güvenirliğini belirlemek için ise dört hafta ara ile 101 yetişkin bireyden toplanan verilerin ön ve sontest ortalama puanları arasındaki korelasyona bakılmıştır. Tüm bu geçerliğe ve güvenirliğe ilişkin yapılan analiz işlemleri için SPSS 21 ve AMOS 21 programları kullanılmıştır.

5. Bulgular

5.1. AFA'ya Yönelik Bulgular

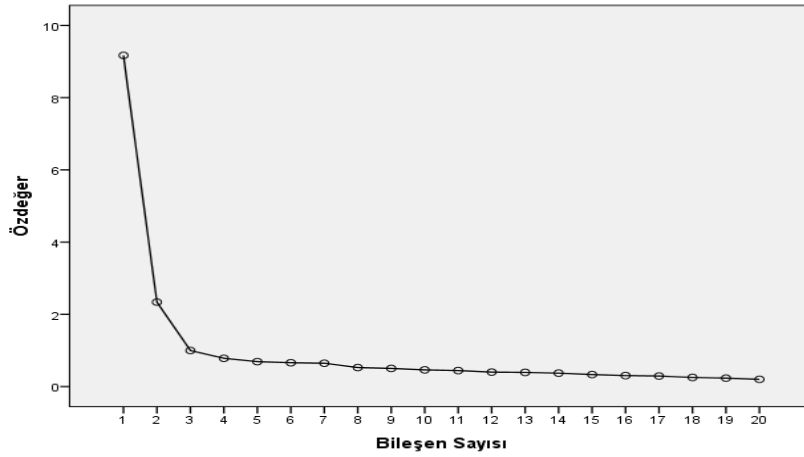
Taslak ölçeğin yapısını ortaya çıkarabilmek için AFA yapılmış ve öncelikli olarak verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer Olkin (KMO) ve Barlett küresellik testlerine bakılarak incelenmiştir.

Tablo 1. KMO ve Barlett testi

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		.94
	Ki-kare	4631.69
Barlett Testi	sd	190
	p	.000

Tablo 1 incelendiğinde, KMO değeri .94 ve Barlett testi ise $\chi^2=4631.69$; $p<.001$ olduğu görülmektedir. KMO ve Barlett küresellik testi değerlerine göre ölçek yapısını keşfetmek için toplanan veri setinin AFA yapmaya uygun olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. 30 maddelik taslak ölçeğin yapı geçerliğinin sınanması ve yapısının keşfedilebilmesi için faktörleştirmede temel bileşenler analiz tekniği ve döndürme işlemleri yapılmıştır. Döndürme tekniklerinden hem dik döndürme (varimax) hem de eğik döndürme (direct oblimin) teknikleri kullanılarak faktör durumu ve çıkartılan maddelerin durumları kontrol edilmiş ve faktör ve çıkan madde durumlarında bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Yapılan işlemler neticesinde binişik olan ve faktör yük değeri ölçüt olarak alınan .50 değerinden düşük olan 10 madde analizlerden çıkarılmıştır. Geri kalan 20 madde ile tekrarlanan faktör analizinden iki faktörlü bir ölçek yapısı elde edilmiştir. Ayrıca saçılım grafiğine göre de ikinci faktörden sonra eğimin sabitlendiği tespit edilmiştir.

Şekil 1. Saçılım grafiği

Saçılım grafiği incelendiğinde, iki büyük kırılmadan sonra eğimin sabitlendiği ve 1'den büyük öz-değeri olan iki faktörün olduğu belirlenmiştir. Bu bulguların ölçeğin geliştirilme sürecindeki teorik yapıyla da uyumlu olmasından dolayı keşfedilen bu iki faktörlü yapı kabul edilmiştir. AFA sonucunda elde edilen faktörlere ve ölçek maddelerine ait birtakım bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. AFA sonucunda elde edilen bulgular

Asıl Ölçek Madde No	Taslak Ölçek Madde No	Maddeler	Ortak Faktör Varyansı	Döndürme Sonrası Yük Değeri	
				Faktör1	Faktör2
1	17	Her yeni gün benim için yeni bir umut demek.	.690	.805	-.204
3	29	Yeni başlayan her günün iyi olacağını beklerim.	.678	.802	-.187
5	27	Ne olursa olsun, sonunda her şey güzel olacak.	.657	.785	-.204
7	7	Gittikçe daha mutlu olacağıma inanıyorum.	.629	.759	-.231
9	21	Gelecekte pek çok şeyin daha güzel olacağını umuyorum (Alansari ve Kazem, 2008).	.626	.754	-.239
11	23	Geleceğim konusunda hep iyimserimdir (Scheier ve Carver, 1985, s. 225).	.664	.752	-.314
13	9	Yaşamdaki tüm hedeflerime ulaşacağıma inanıyorum.	.561	.713	-.230
15	5	Yaşam benim için güzel sürprizlerle doludur.	.534	.691	-.240
17	13	Her olumsuz/kötü olayın iyi bir tarafını görmeye çalışırım.	.442	.630	-.213
19	15	Zorluklarla karşılaştığımda, mutlaka bir çıkış yolu bulacağıma inanırım (Balcı, 2002).	.508	.622	-.349
2	12	Neredeyse tüm aksilikler beni bulur (Balcı, 2002).	.693	-.086	.828
4	8	Hiçbir şey benim istediğim gibi gitmez (Scheier ve Carver, 1985, s. 225).	.637	-.168	.780
6	30	Hayatta iyi şeyler olsa bile beni bulmaz.	.642	-.297	.744
8	10	Çoğu zaman işler iyi giderken, bir terslik olacağı beklentisi içine girerim.	.559	-.133	.736
10	22	Genellikle şans benden yana değildir.	.591	-.270	.720
12	20	Ne yaparsam yapayım, işlerim yolunda gitmeyecek (Ey vd., 2005).	.590	-.305	.705
14	26	Genellikle başıma iyi şeyler gelmesini beklemem (Ey vd., 2005).	.454	-.226	.635
16	16	Yeni bir şey denerken, genellikle başarısız olacağımı düşünürüm.	.457	-.343	.583
18	24	Sürekli bir şeylerden şikâyet edip dururum.	.416	-.281	.580
20	14	Hiçbir şeyden mutlu olamıyorum, karamsar bir insanım (Balcı, 2002).	.476	-.375	.579
Özdeğer			11.50	6.08	5.42
Toplam varyans (%)			57.53	30.41	27.12

Tablo 2 incelediğinde, varimax döndürme sonrasında açıklanan toplam varyansın %57.53 ve toplam özdeğerin ise 11.50 olduğu görülmektedir. Ölçeğin 20 madde ve iki faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Birinci faktörün 10 maddeden oluştuğu, .81-.62 faktör yük değerlerine sahip olduğu, özdeğerinin 6.08, açıklanan toplam varyansın ise %30.41 olduğu görülmektedir. Maddelerin ifade ettiği anlamlara ve teorik yapıya uygun olarak ise bu faktör “iyimserlik” olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktörün de 10 maddeden oluştuğu, .83-.58 faktör yük değerlerine sahip olduğu, özdeğerinin 5.41, açıklanan toplam varyansının da %27.12 olduğu bulgulanmıştır. Bu faktördeki maddelerin ifade ettiği anlamlara ve teorik yapıya uygun olarak ise faktör ismi “kötümserlik” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca ölçek maddelerinin ortak varyans değerlerine bakıldığında bu değerlerin .69-.42 arasında değiştiği görülmektedir ve buna göre öleceğin homojen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Tüm bu bulgu ve değerler birlikte

değerlendirildiğinde ise ölçek yapı geçerliği açısından tatmin edici bulunmuştur. Dolayısıyla gerçekleştirilen AFA sonucunda, 20 maddelik “iyimserlik” ve “kötümserlik” olarak isimlendirilen iki faktörden oluşan “iyimserlik-kötümserlik ölçeği-yetişkin formu” ismi verilen bir ölçek elde edilmiştir.

5.2. Madde Analizi ve Güvenirliğe İlişkin Bulgular

Elde edilen ölçeğin güvenirliliğine ve ölçek maddelerinin ilişkiselliğine yönelik AFA analizindeki veri seti kullanılarak Cronbach Alfa, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu ve ölçek maddeleri için %27 alt ve üst grup karşılaştırılma analizleri yapılmıştır. Ayrıca geçerliliği ve güvenirliliği kanıtlanan yapının dört haftalık arayla aynı yetişkin bireylerden toplanan iki ayrı veri setinin ortalama puanlarının korelasyonu hesaplanarak test-tekrar test güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Tüm bu işlemlere ilişkin bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Ölçeğe ilişkin güvenirlik sonuçları

Boyutlar	Asıl Ölçek Madde No	Taslak Ölçek Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu	t (Alt-Üst%/27) ¹	Crobbach Alfa (α) Güvenirliği	Test-Tekrar Test Güvenirliği
Faktör 1 (İyimserlik)	15	5	.67	17.42**	.923	.835
	7	7	.74	21.49**		
	13	9	.69	18.16**		
	17	13	.60	14.72**		
	19	15	.64	15,62**		
	1	17	.77	19.81**		
	9	21	.73	21.18**		
	11	23	.76	22.05**		
	5	27	.75	19.40**		
	3	29	.76	19.54**		
Faktör 2 (Kötümserlik)	4	8	.71	-7.35**	.904	.857
	8	10	.65	-6.79**		
	2	12	.73	-5.77**		
	20	14	.61	-9.37**		
	16	16	.60	-9.53**		
	12	20	.70	-8.57**		
	10	22	.70	-9.66**		
	18	24	.57	-7.81**		
	14	26	.60	-7.15**		
6	30	.74	-9.41**			

¹n1-n2=105; **p<.001

Tablo 3 incelendiğinde, ölçekteki maddelerin düzeltilmiş madde-toplam korelasyon değerlerinin iyimserlik boyutunda .77-.60, kötümserlik boyutunda ise .74-.57 arasında olduğu ve t-değerlerinin ise p<.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Tüm bu bulgulara göre ölçek maddelerinin güvenilir olduğu bir başka ifadeyle iç tutarlılığa sahip olduğu, benzer davranışları temsil edebildiği ve ölçülecek niteliği ayırt edebildiği söylenebilir. Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı iyimserlik boyutund .92 iken kötümserlik boyutunda ise .90 olduğu yani ölçek boyutlarının iç tutarlılığa sahip olduğu tespit edilmiştir. Test-tekrar test güvenirlik katsayıları ise iyimserlik boyutu için .84 ve kötümserlik boyutu için ise .86 olarak hesaplanmış ve ölçeğin kararlı sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Tüm bu sonuçlara göre ölçeğin hem iyimserlik hem de kötümserlik boyutunda güvenilir sonuçlar verdiği söylenebilir.

5.3. DFA'ya Yönelik Bulgular

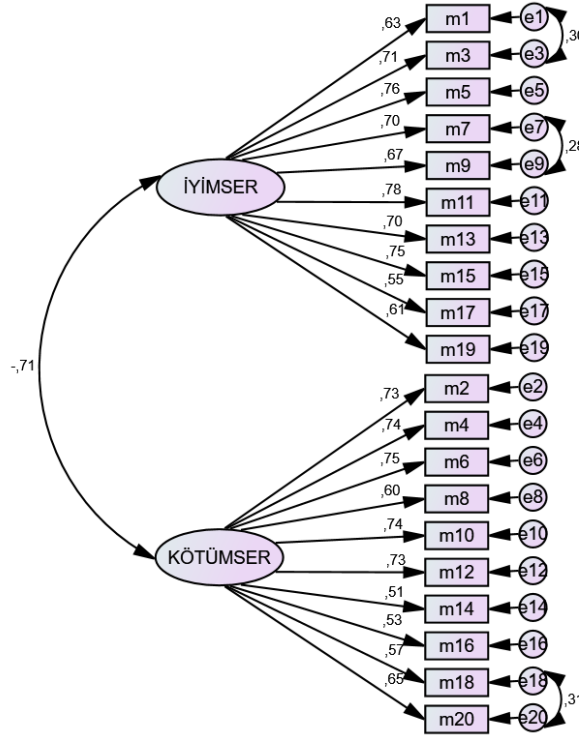
AFA sonucunda elde edilen yapının doğruluğu başka bir örneklem grubundan elde edilen verilerle DFA analizi yapılarak iyimserlik-kötümserlik ölçek yapısı test edilmiştir. DFA için toplanan verilerle en iyi model uyum değerlerinin belirlenmesine yönelik iki farklı model (ilişkisiz ve ilişkili) doğrulama işlemine tabi tutulmuştur. Ulaşılan bu iki farklı model uyum değerleri Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Ölçeğin DFA model uyum bulguları

Model	χ^2	df	χ^2/df (<.5.0)	RMSEA (<.08)	RMR (<.10)	CFI (<.90)	IFI (<.90)	AGFI (<.85)	GFI (<.90)
İlişkisiz Model	687.73	167	4.12	.08	.18	.88	.88	.85	.88
İlişkili Model	449.30	166	2.71	.06	.04	.94	.94	.89	.91

Tablo 4'de elde edilen uyum iyilik indeksleri ilişkili ve ilişkisiz modeller bağlamında incelendiğinde, ilişkisiz modele göre ilişkili modelin daha iyi uyum değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Buna göre ölçeğin her iki faktörünü ister ayrı ayrı istenirse ikisi birlikte kullanılabileceği, lakin ikisinin birlikte yani ilişkili modeli kullanmanın daha uygun olduğu söylenebilir. Tabloda verilen model uyum değerlerini daha iyi hale getirebilmek için modellerde üç adet modifikasyon işlemi de yapılmıştır. Şekil 2'de yetişkin iyimserlik-kötümserlik ölçeğinin yapısına yönelik en iyi uyum değerlerine sahip ilişkili modelin path diagramı verilmiştir.

Şekil 2. İyimserlik-Kötümserlik Ölçeği-Yetişin Formu'nun path diagramı

Şekil 2'deki iyimserlik-kötümserlik ölçek maddelerinin standartlaştırılmış faktör yükleri incelendiğinde, iyimserlik maddelerinin .55-.78 ve kötümserlik maddelerinin ise .51-.75 aralığında yük değerlerine sahip oldukları görülmektedir. Daha iyi uyum değerleri elde edebilmek için yapılan önerilen modifikasyonlara göre χ^2 değerine önemli katkılar sağlayan iyimserlik faktöründe 1-3 ve 7-9 maddelerinin hata varyanslarında ve kötümserlik faktöründe ise 18-20 maddelerinin hata varyansları arasında ilişkilendirmeler yapılmıştır. Bu üç

ilişkilendirme de aynı faktörler içerisinde yer alan maddelerin hata varyansları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu ilişkilendirmelerin her birinin kendi faktör yapısının içinde yer alan maddeler arasında yapıyor olması ve bu maddeler aynı özelliği ölçtüğünden dolayı hata varyanslarının da ilişki olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

5.4. Ölçüt-Bağıntılı Geçerliğe Yönelik Bulgular

İyimserlik-kötümserlik ölçeği yetişkin formunun ölçüt-bağıntılı geçerliğini test etmek için Beck umutsuzluk ölçeği ve yaşam yönelimi testi arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Tablo 5. İyimserlik-kötümserlik ölçeği ile Beck umutsuzluk ölçeği ve yaşam yönelimi testi arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular

Değişkenler	1.	2.	3. Beck	4. Yaşam
	İyimserlik	Kötümserlik	Umutsuzluk Ölçeği	Yönelimi Testi
1. İyimserlik	1			
2. Kötümserlik	-.687**	1		
3. Beck Umutsuzluk Ölçeği	-.694**	.747**	1	
4. Yaşam Yönelimi Testi	.800**	-.789**	-.767**	1

**p<.001

Tablo 5’de incelendiğinde, iyimserlik ile yaşam yönelimi testi arasında ($r=.800$; $p<.001$), yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu; Beck umutsuzluk ölçeği ($r=-.694$; $p<.001$) ve kötümserlik arasında ($r=-.687$; $p<.001$) ise yüksek düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir. Kötümserlik ile Beck umutsuzluk ölçeği arasında ($r=.747$; $p<.001$) yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu; yaşam yönelimi testi ile arasında ($r=-.789$; $p<.001$) ise yüksek düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişkinin olduğu bulgulanmıştır. Beck umutsuzluk ölçeği ile yaşam yönelimi testi arasında da ($r=-.767$; $p<.001$) yüksek düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tartışma

Yetişkinlerin iyimserlik ve kötümserlik düzeylerinin belirlenebilmesi için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla yapılan bu çalışmada öncelikli olarak ulusal ve uluslararası alanyazın taranmıştır. Daha sonra alan uzmanlarının da görüşleri alınarak Çalışkan ve Uzunkol (2018) tarafından ergenlerin iyimserlik-kötümserlik eğilimlerini belirlemek için geliştirdikleri ölçeğin taslak halinde yer alan 30 madde ile çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu taslak yapıda yer alan maddelerin yetişkinlerin de iyimserlik ve kötümserliklerini ortaya çıkarıcı düzeyde ve yeterlilikte olduğuna alan uzmanları tarafından karar verilmiş ve maddelerde herhangi bir düzeltme veya düzenleme işlemi yapılmamıştır. 30 maddelik taslak ölçek beşli Likert tipinde yapılandırılarak kullanıma hazır hale getirilmiştir. Yapılan tüm bu işlemler kapsam ve görünüş geçerliği için de yeterli kabul edilmiş ve ölçeğin taslak yapısının geçerliği ve güvenilirliği için toplanan verilerle gerekli çalışmalar yapılmıştır.

Geçerlik çalışmalarında ilk önce ölçek yapısının ortaya çıkarılması için AFA yapılmıştır. Yapılan yapı geçerliği sınavında toplam varyansın %57.53’ünü açıklayan 10’ar maddelik “iyimserlik” ve “kötümserlik” boyutları olmak üzere iki faktörlü bir ölçek yapısı olduğu sonucu elde edilmiştir. Yapı geçerliğine ilişkin elde edilen tüm bulgular incelenmiş ve elde edilen tüm değerlerin ölçüt olarak kabul edilen değerleri oldukça iyi düzeyde karşıladığı görüldüğünden elde edilen yapının ilgili kavramları ölçebileceğine ilişkin yargıya varılmıştır. AFA ile elde edilen bu teorik yapının farklı bir örneklem grubunda da aynı sonuçları verip vermediğinin doğrulanması amacıyla DFA yapılmıştır. İlişkili ve ilişkisiz model için gerçekleştirilen DFA analizlerinde ilişkili model uyum indekslerinin daha iyi model uyum değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre iyimserliğin ve kötümserliğin ayrı ayrı bir ölçek olarak kullanılabilmesi lakin bir bütün olarak kullanımının daha doğru olabileceği kanaatine varılmıştır. Ayrıca tüm bu sonuçlara göre AFA ile elde edilen ölçek yapısı DFA ile de doğrulanmıştır.

AFA ile elde edilen ve DFA sonucunda doğrulanan yetişkinlere yönelik “iyimserlik-kötümserlik ölçeği-yetişkin formu” ortalama puanları ile “Beck umutsuzluk ölçeği” ve “yaşam yönelimi testi” ortalama puanları arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Her üç benzer ölçeğin korelasyon katsayılarının ölçeklerin ölçtüğü psikolojik özelliklerin iyimserlik ve kötümserlik kavramları ile kuramsal yapıya uygun bir şekilde oldukça ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre iyimserlik ve kötümserlik kavramlarının umutsuzluk ve yaşam yönelimi kavramları ile alan yazındaki açıklamalar ve araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü söylenebilir (Scheier & Carver, 1985, s. 229). Ayrıca bu durum iyimserlik-kötümserlik ölçeği-yetişkin formu, uygunluk (eş zaman-zamandaş-hemhal-halihazır) geçerliğine sahiptir şeklinde yorumlanabilir.

Ölçeğin güvenilirliği ile ilgili olarak ise AFA verileri ile %27 alt ve üst grup karşılaştırılması, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları ve Cronbach Alfa güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Hem iyimserlik hem de kötümserlik boyutlarında ölçek maddelerinin iç tutarlılığa sahip benzer davranışları ölçen ayırt edici maddeler olduğu ve bütüne ilişkin oldukça güvenilir sonuçlar verdiği sonuçları elde edilmiştir. Ayrıca farklı bir çalışma grubundan elde edilen veriler ile ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğine bakılmış, ölçeğin iyimserlik ve kötümserlik boyutlarının kararlı sonuçlar verdiği belirlenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin elde edilen tüm bu sonuçlar güvenilirlik için asgari ölçüt olarak görülen .70 (Tezbaşaran, 1996) değerinin oldukça üzerinde olduğundan ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmiştir.

Sonuç olarak bu ölçeğin yetişkinlerin iyimserlik-kötümserlik düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılacak geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. İyimserlik-kötümserlik ölçeği-yetişkin formunda iyimserlik boyutunu tek maddeler ve kötümserlik boyutunu ise çift maddeler oluşturmaktadır. İyimserlik ve kötümserlik ayrı ayrı toplam puanları alınarak ilişkisiz bir yapı gibi bir alt ölçek olarak kullanılabilir. Her iki kavram birbirine zıt kavramlar olduğunda ölçeğin geneline ilişkin toplam puanlarını almak doğru değildir. İlişkili model bağlamında sadece iyimserlik ölçülecek ise kötümserlik maddeleri tersten puanlanarak ya da kötümserlik belirlenecek ise iyimserlik maddeler tersten puanlanarak 20 madde birleşik ölçek olarak birlikte değerlendirmeye dâhil edilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Tüm bu sonuçlar bağlamında geliştirilen bu ölçeğin farklı örneklem gruplarında geçerli ve güvenilir sonuçlar verme durumları incelenebilir. Ayrıca yetişkin bireylerin iyimserlik ve kötümserlik düzeyleri belirlenebilir ve cinsiyet, yaş, kuşak, meslek vb. birtakım değişkenler açısından farklılaşma durumlarına bakılabilir. Alan yazın çerçevesinde iyimserlik ve kötümserlik kavramları ile ilişkili olan kavram, tutum ve değerlerle korelasyonel araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Alansari, B. M., & Kazem, A. M. (2008). Optimism and pessimism in Kuwaiti and Omani undergraduates. *Social Behavior and Personality*, 36(4), 503-518. <https://doi.org/10.2224/sbp.2008.36.4.503>
- Aydın, G., & Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, 7(26), 2-9. <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443319910000m000344.pdf>
- Balcı, S., & Yılmaz, M. (2002). İyimserlik ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 14, 54-60.
- Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D., & Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The hopelessness scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(6), 861-865. <https://doi.org/10.1037/h0037562>

- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Carver, C. S., & Gaines, J. G. (1987). Optimism, pessimism, and postpartum depression. *Cognitive Therapy and Research, 11*(4), 449–462. <https://doi.org/10.1007/BF01175355>
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (2001). Optimism, pessimism, and self-regulation. In E. C. Chang (Ed.), *Optimism & pessimism: Implications for theory, research, and practice* (pp. 31–51). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10385-002>
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (2014). Dispositional optimism. *Trends in Cognitive Sciences, 18*(6), 293–299. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2014.02.003>
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review, 30* (7), 879-889. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.01.006>
- Chang, E. C., D'Zurilla, T. J., & Maydeu-Olivares, A. (1994). Assessing the dimensionality of optimism and pessimism using a multimeasure approach. *Cognitive Therapy and Research, 18*(2), 143–160. <https://doi.org/10.1007/BF02357221>
- Craig, H., Freak-Poli, R., Phyo, A. Z. Z., Ryan, J., & Gasevic, D. (2021). The association of optimism and pessimism and all-cause mortality: A systematic review. *Personality and Individual Differences, 177*. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110788>
- Çalışkan, H. ve Uzunkol, E. (2018). Ergenlerde İyimserlik-Kötümserlik Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being, 6*(2), 78-95.
- Çelik-Örücü, M. (2013). Psychometric evaluation of the Turkish version of the defensive pessimism scale. *Eurasian Journal of Educational Research, 53*, 115-130.
- Çokluk, O., Şekercioglu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dar, A. A., & Wani, M. A. (2017). Optimism, Happiness, and Self-Esteem among University Students. *Indian Journal of Positive Psychology, 1*, 300-304. <https://doi.org/10.15614/ijpp/2017/v8i3/161893>
- Demirtaş, A. S. (2020). Optimism and happiness in undergraduate students: Cognitive flexibility and adjustment to university life as mediators. *Anales de Psicología / Annals of Psychology, 36*(2), 320–329. <https://doi.org/10.6018/analesps.381181>
- Durak, A., & Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck umutsuzluk ölçeği geçerlilik çalışması. *Kriz Dergisi, 2*(2), 311-319. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000071
- Eisner, J. P. (1995). The origins of explanatory style: Trust as a determinant of optimism and pessimism. G. M. Buchanan & M. E. P. Seligman (Eds.), *Explanatory style* içinde (ss. 49-56). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Ey, S., Hadley, W., Allen, D. N., Palmer, S., Klosky, J., Deptula, D., Thomas, J., & Cohen, R. (2005). A new measure of children's optimism and pessimism: the youth life orientation test. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines, 46*(5), 548–558. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00372.x>
- Gillham, J. E., Shatté, A. J., Reivich, K. J., & Seligman, M. E. P. (2001). Optimism, pessimism, and explanatory style. E. C. Chang (Ed.), *Optimism & pessimism: Implications for theory, research, and practice* içinde (ss. 53–75). Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10385-003>
- Güler, B. K. ve Emeç, H. (2006). Yaşam memnuniyeti ve akademik başarıda iyimserlik etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21*(2), 129-149.

- Hecht D. (2013). The neural basis of optimism and pessimism. *Experimental Neurobiology*, 22(3), 173–199. <https://doi.org/10.5607/en.2013.22.3.173>
- Helweg-Larsen, M., & Shepperd, J. A. (2001). Do moderators of the optimistic bias affect personal or target risk estimates? A review of the literature. *Personality and Social Psychology Review*, 5(1), 74–95. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0501_5
- Herzberg, P. Y., Glaesmer, H., & Hoyer, J. (2006). Separating optimism and pessimism: A robust psychometric analysis of the Revised Life Orientation Test (LOT-R). *Psychological Assessment*, 18(4), 433–438. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.18.4.433>
- Hırlak, B. Taşlıyan, M. Sezer, B. (2017). İyimserlik ve yaşam doyumu arasındaki ilişki ve demografik özellikler bağlamında algı farklılıkları: Bir alan araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 95-116.
- Hinz, A., Schulte, T., Finck, C., Gómez, Y., Brähler, E., Zenger, M., Körner, A., & Tibubos, A. N. (2021). Psychometric evaluations of the Life Orientation Test-Revised (LOT-R), based on nine samples. *Psychology & Health*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/08870446.2021.1892111>
- Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), 3-13.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Kahle Monahan, E.R., Chang, E.C., Yu, E.A. and Yu, T. (2020). Optimism and pessimism conceptualization, personality correlates, and contextual considerations. B.J. Carducci ve C.S. Nave (Eds.) *The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences Volume III*, içinde (ss. 317-322). John Wiley & Sons Ltd. Published. <https://doi.org/10.1002/9781118970843.ch231>
- Kahleoğulları, G. (2017). *Hayatta Amaç Ölçeği, Hayatta Anlam Anketi ve Yaşam Yönelimi Testi Revize Türkçe versiyonunun geçerlik, güvenilirliği ve faktör yapısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Malouff, J. M. & Schutte, N. S. (2017). Can psychological interventions increase optimism? A meta-analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(6), 594-604, <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1221122>
- Nedim Bal, P. & Gülcan, A. (2014). Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1(ÖZEL)) , 41-52. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/aji/issue/1538/18847>
- Norem, J. K. (2001). Defensive pessimism, optimism, and pessimism. E. C. Chang (Ed.), *Optimism & pessimism: Implications for theory, research, and practice* içinde (ss. 77–100). Wahington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10385-004>
- Norem, J. K., Butler, S., & Pravson, B. (2015, June). Validation of a new Defensive Pessimism Questionnaire-Short Form. *Association for Research in Personality*. Conference conducted at St. Louis, Missouri.
- Papatya I (1987) *Depresif kişilerin kendilerine ve önem verdikleri bir kişiye ilişkin yüklemeleri*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Peterson, C. (2000). The future of optimism. *American Psychologist*, 55(1), 44–55. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.44>

- Peterson, C., & Seligman, M. E. (1984). Causal explanations as a risk factor for depression: Theory and evidence. *Psychological Review*, *91*(3), 347–374. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.91.3.347>
- Peterson, C., Buchanan, G. M., ve Seligman, M. E. P. (1995). Explanatory style: History and evolution of the field. G. M. Buchanan & M. E. P. Seligman (Ed), *Explanatory style* içinde (ss. 1–20). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Publishers.
- Peterson, C., Semmel, A., von Baeyer, C. Abramson, L. T., Metalsky, G. I., & Seligman, M. E. P. (1982). The Attributional Style Questionnaire. *Cognitive Therapy and Research*, *6*, 287–299. <https://doi.org/10.1007/BF01173577>
- Rozanski, A., Bavishi, C., Kubzansky, L. D., & Cohen, R. (2019). Association of optimism with cardiovascular events and all-cause mortality: A systematic review and meta-analysis. *JAMA network open*, *2*(9), e1912200. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2019.12200>
- Ruthig, J. C., Gamblin, B. W., Jones, K., Vanderzanden, K., & Kehn, A. (2017). Concurrently examining unrealistic absolute and comparative optimism: Temporal shifts, individual-difference and event-specific correlates, and behavioural outcomes. *British Journal of Psychology* *108*(1), 107–126. <https://doi.org/10.1111/bjop.12180>
- Sapmaz, F. ve Doğan, T. (2012). Mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak iyimserlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *8*(3),63-69.
- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*, *4*(3), 219–247. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.4.3.219>
- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1987). Dispositional optimism and physical well-being: The influence of generalized outcome expectancies on health. *Journal of Personality*, *55*(2), 169–210. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1987.tb00434.x>
- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1992). Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update. *Cognitive Therapy and Research*, *16*(2), 201–228. <https://doi.org/10.1007/BF01173489>
- Scheier, M. F., Carver, C. S., & Bridges, M. W. (1994). Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety, self-mastery, and self-esteem): A reevaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, *67*(6), 1063–1078. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.6.1063>
- Scheier, M. F., Swanson, J. D., Barlow, M. A., Greenhouse, J. B., Wrosch, C., & Tindle, H. A. (2021). Optimism versus pessimism as predictors of physical health: A comprehensive reanalysis of dispositional optimism research. *American Psychologist*, *76*(3), 529–548. <https://doi.org/10.1037/amp0000666>
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Test of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research - Online*, *8*(2), 23-74.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., & Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve güvenirliliği. *Kriz Dergisi*, *1*(3), 139-142.
- Segerstrom S.C., Carver C.S., Scheier M.F. (2017) Optimism. Robinson M. ve Eid M. (Eds) *The happy mind: cognitive contributions to well-being* içinde (ss. 195-213). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-58763-9_11
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.

- Tekin, I., ve Yukay-Yüksel, M. (2020). Savunmacı Kötümserlik Ölçeği-Kısa5 (SK-5) Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (51), 243-259. <https://doi.org/10.15285/maruaebd.553399>
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Türküm, A. S. (2001). Stresle başa çıkma biçimi, iyimserlik, bilişsel çarpıtma, düzeyleri ve psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-16.
- Türküm, A. S. (2011). Optimism: Its Benefits and Deficits on Individuals' Behaviors. P. R. Brandt (Ed), *Psychology of optimism* içinde (ss. 103-122). New York: Nova Science Publishers.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2013). *APA Dictionary of Clinical Psychology*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13945-000>

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı

Tarih: 08.07.2021

No: 16, Sayı: E-61923333-050.99-43152

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %50

2. yazar katkı oranı : %50